

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Slovenija kot pravna in pravična država in s tem porok svobodnega podjetništva
Lovro Šturm

Article information:

To cite this document:

Šturm, L. (2018). Slovenija kot pravna in pravična država in s tem porok svobodnega podjetništva, Dignitas, št. 51/52, str. 52-57.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/50/52-8>

Created on: 07. 12. 2018

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Slovenija kot pravna in pravična država in s tem porok svobodnega podjetništva

Louvo Šturm

Ob osamosvojitvi je Republika Slovenija dne 25. junija 1991 sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, v kateri so temeljne človekove pravice in svoboščine ter pravna država konstitutivni temelji države, ki naj spoštuje in v praksi zagotavlja osebno svobodo posameznika ter pravna načela in merila svobodne demokratične družbe in evropske pravne civilizacije. V preambuli te listine je nedvoumno zapisano, da Socialistična federativna republika Jugoslavija, katere del je bila tudi Socialistična republika Slovenija, ni bila pravno urejena suverena država in da so se v njej hudo kršile človekove ter nacionalne pravice.¹

Prednja uvodna ustavnopravna in pravnohistorična refleksija je trajna podlaga za legitimno vprašanje, ali dandanes, dvajset let po osamosvojitvi, živimo v pravni državi in pravični družbi. Ne smemo izgubiti upanja, vendar je treba povedati resnico in stvari imenovati take, kot so. Slovenci imamo opotekajočo se pravno državo, ki je potrebna temeljitih popravkov.

Pravna država v pravni doktrini zahteva celo vrsto izpolnjenih pogojev. Na kratko bi jih lahko povzeli kot varovala pred zlorabo oblasti v vseh postopkih, kadar se posameznik znajde nasproti državi, ne glede na to, ali so to postopki pred sodiščem ali pred upravnimi organi ali pred organi ali organizacijami z javnimi pooblastili. Potem gre tudi za enako obravnavanje vseh državljanov, pa tudi drugih subjektov, v njihovih pravicah in dolžnostih, in nenazadnje tudi za, v določenih primerih, upoštevanje načela sorazmernosti in enakega varstva pravic. Seveda sodi sem tudi prepoved retroaktivnega delovanja zakonov in drugih pravnih predpisov in strogo spoštovanje načela, da morajo biti vsi predpisi objavljeni, preden začnejo veljati.

¹ Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, Uradni list Republike Slovenije, 1/91–I z dne 25. 6. 1991.

Za svobodno demokratično družbo je pravna država predpogoj, zato ker je potrebno v takšni družbi najprej medsebojno doseči dogovor o skupnih vrednotah, kajti etos demokracije je etos partnerstva, ki temelji na vsaj minimalnem skupnem imenovalcu v družbi. Če v družbi tega skupnega imenovalca ni, je pravna država, pa ne tista, ki je zapisana v ustavi ali pravnih učbenikih, temveč pravna država takšna, kot je dejansko v življenju, ki deluje in učinkuje, seveda spet predpogoj za dosego tega skupnega imenovalca, okoli katerega se pripadniki družbene skupnosti lahko strinjajo.

Razvoj pravne države v Sloveniji od osamosvojitve do današnjega časa v ustavnem pogledu ni vprašljiv. Zakoni in izvedbeni predpisi iz tranzicijskega obdobja pa so zgodba zase. Že od samega začetka je prihajalo do premišljenih potez nekdanje partijske oblasti, ki je skušala zagotoviti privilegirane gospodarske položaje v gospodarski sferi za svoje pripadnike. To se je začelo že pred osamosvojitvijo. Že takratna republiška skupščina pod predstvom Mirana Potrča je, ko je postalo jasno, da se bo ta sistem zlomil, to pa je bilo takrat, ko so v Romuniji zrušili komunistični režim in ustrelili Ceucesca ter ko je jeseni leta 1989 prišlo do podrtja Berlinskega zida, začela sprejemati celo vrsto predpisov, ki so spremenili tedanje gospodarske okoliščine.

Tako so obstoječi direktorji, ki jih je na te položaje postavila še nekdanja partijska oblast, nenadoma postali edini, ki so v tedanjih gospodarskih organizacijah, imenovale so se temeljne organizacije združenega dela, ljudsko tozdi, odločali o tem, koga bodo sprejeli na delo in koga bodo odpustili. Sami so določali plače vsem zaposlenim, tudi sebi, sami so sklepali pogodbe s komerkoli zunaj podjetja in sami so tudi določal cene, po katerih se bodo izdelkov prodajali. Brez vsakega nadzora ali prepovedi so ustanavljali vzporedna t. i. »by-pass«¹ podjetja v njihovi lasti, s katerimi so nenadzorovano in neomejeno poslovali in praviloma izčrpavali družbena podjetja, v katerih so še vedno ostali kot direktorji. V enem zamahu so bili pred prvimi demokratičnimi volitvami leta 1990 odpravljeni vsi takratni kontrolni mehanizmi, to so bili zbori delavcev, delavski sveti, zlasti pa takratna delavska kontrola, ki je imela pomembno nadzorno vlogo. Vendar teh organov, potem ko je opozicija izsilila prehod v večstrankarski politični sistem in potem ko smo v Sloveniji izvolili svojo prvo demokratično vlado, že ni bilo več.

Med tem, ko si je Demos z vsemi svojimi silami prizadeval za osamosvojitve in za lastno slovensko državo, je vzporedno tekel gospodarski proces, kjer so že takrat direktorji sebi določali izjemno visoke plače, ki jih niso izplačali, so jih pa skrbno zabeležili in jih kasneje ob lastninskem preoblikovanju predložili kot neizplačan dohodek ter s tem odločilno povečevali svoje deleže v procesu lastninskega preoblikovanja v naslednjih letih. To so bili prvi zametki stranpoti, ki so na področju gospodarstva dale odločujoč privilegiran položaj pripadnikom nekdanjega enopartijskega sistema, in ta razvoj je potem vseskozi tekel naprej. Vrh vsega tega pa je obstajala velika vreča denarja brez dna, to so bile državne banke, ki so izbrancem tranzicijske levice dajale nepredstavljivo visoka posojila brez kritja, posojila, ki jih normalne banke nikoli ne bi odobrile. Zamizali so tudi poglavitni nadzorni organi, z Banko Slovenije in njenim guvernerjem na čelu.

Pojem pravne države je zato potrebno povezati ne samo s pojmom svobodne demokratične družbe, ampak tudi z delovanjem svobodnega tržnega gospodarstva, kajti delujoča pravna država je nujen predpogoj tako za delovanje svobodne in demokratične družbe kot tudi za pošteno gospodarsko poslovanje in normalno razvijanje svobodnega tržnega gospodarstva ter tudi svobodnega podjetništva.

Temelj svobodnega tržnega gospodarstva in v njegovem okviru tudi svobodnega podjetništva, ki je edini garant za razvoj in tudi edina stvarna možnost, da se Slovenija izkoplje iz sedanje velike gospodarske krize, je, da pravna država vsem gospodarskim subjektom zagotavlja enakovredno nastopanje na trgu in seveda tudi izpolnjevanje njihovih pravic in dolžnosti. Če se ob tem pojavijo utemeljeni očitki, da velja drugačen pravni vatel za redke izbranice v družbi, za veliko večino navadnih državljanov pa ne, potem se upravičeno pojavi občutek, da imamo dve pravni državi. Eno, ki naj bi bila za vse, pa ne velja, in druga, ki velja samo za izbranice.

Tak razvoj nas je pripeljal v družbo, v kateri ima vedno večjo moč kleptokracija. Kaj je kleptokracija? To je bodisi plenjenje vseh s strani države² ali kot vladavina pretkanih zmikavtov ali tatov, po domače povedano, ki združeni v posamezne interesne skupine samo gledajo, kje bi lahko uplenili zdaj ta, drugič pa

² Glej npr. novejšo delo Petra Sloterdijka *Kleptokratie des Staates* - <http://www.cicero.de/weltb%C3%BChne/kleptokratie-des-staates/39837>.

drug del nekdanjega skupnega premoženja in se z njim okoristili, velikokrat pod lažnim plaščem t. i. nacionalnega interesa. Svetovna gospodarska kriza, ki je v Sloveniji zaradi omenjenih razlogov še posebej izrazita, jim je v veliki meri prekrizala račune, slovenski javnosti pa je pokazala, kako se je odvijal proces tega grabežljivega plenilskega pollaščanja nekdanje skupne lastnine s potuho tranzicijske zakonodaje. To seveda ni tržni kapitalizem, to je bil plenilski načrt tranzicijske levice, ki ga je moč poimenovati »tovariški« oz. »pajdaški« kapitalizem in pomeni karikaturu tržnega gospodarstva.

Noben pisec ni nikoli bolje razložil nevarnosti uzakonjenega plenjenja kot francoski pisec Frédéric Bastiat, ki je na ta pojav tudi prvi javno opozarjal v svojih razpravah. Njegovi prepričljivi argumenti zoper socializem kot obliko uzakonjenega plenjenja s strani države so znamenitega ekonomista Friedricha A. Hayeka, Nobelovega nagrajenca, navedli k temu, da ga je imenoval »genialen publicist«,³ harvardski profesor Joseph Schumpeter pa ga je imenoval »najsijajnejši gospodarski časnikar, kar jih je kdaj živelo«.⁴

Nedavno je med slovenske bralce prišla poleg njegovih znamenitih razprav o ekonomiji svobode tudi njegova pri nas vse predolgo prezrta klasična razprava s pomenljivim naslovom *Zakon*, ki jo je Frédéric Bastiat napisal že daljnega leta 1850.⁵ Vendar se ta njegova knjiga bere, kot da bi bila napisana za današnji čas in za slovenske razmere. Bastiat jo začne z naslednjo uvodno mislijo:

Zakon! Sprevržen zakon! Zakon – in za njim vse kolektivne sile naroda! Zakon, pravim, ne samo usmerjen proč od svojega cilja, ampak uporabljen za doseganje prav nasprotnega cilja! Zakon, ki je postal orodje vseh poželenj, namesto da bi jih brzdal! Zakon, ki sam povzroča krivico, katero bi v skladu s svojim poslanstvom moral kaznovati!⁶

Bastiat uporablja logiko in humor, da bi dosegel, da bi razgnalo varljivosti, na katerih sloni vladno posredovanje v gospodarstvu. Bastiat upravičeno opozarja, da v družbo ni mogoče vpeljati večje nesreče, kakor je zakon, sprevržen v orodje plenjenja. Sprašuje se, kakšne so posledice takšne sprevrženosti? Cele knjige bi bilo tre-

³ F. A. Hayek, Predgovor, str. xii, v delu: Frédéric Bastiat, Ekonomija svobode (Česa vam vaši profesorji niso povedali), Inštitut Karantanija – Nova Revija, Ljubljana 2011.

⁴ Prim. George Roche, Frédéric Bastiat and the Free Market Ideal, str. 43 in nasl., v delu Richard M. Ebeling (ur.), The Age of Economists; From Adam Smith to Milton Friedman.

⁵ Frédéric Bastiat, Zakon (La Loi, 1850), Inštitut Karantanija – Nova Revija, Ljubljana 2011.

⁶ Prav tam, str. 1.

ba napisati, da bi jih vse opisali. Zato se moramo zadovoljiti s tem, da označimo najvidnejše.

Najhujša posledica je, da sprevržen zakon v zavesti ljudi izbriše razlikovanje med pravičnostjo in krivičnostjo. Če zatrdimo, da je *cilj zakona omogočiti, da zavlada pravičnost*, s tem uporabimo izraz, ki ni najbolj natančen. Reči bi bilo treba: *cilj zakona je preprečiti, da bi zavladala krivičnost*. Dejansko ni pravičnost tista, ki ima svoj lastni obstoj, temveč krivičnost. Pravičnost je mogoče doseči samo, ko je krivičnost odsotna.

Poglejmo še nekaj njegovih duhovitih in modrih izrekov.⁷

Ekonomija je pred politiko

Preden je mogoče logično razviti znanost o politiki, se mora razviti politična ekonomija. Politična ekonomija je znanost, ki določa, ali so interesi ljudi usklajeni ali pa si med seboj nasprotujejo. To pa mora biti znano, preden je mogoče izoblikovati znanost o politiki, ki določa prave funkcije vlade.

Takoj po razvoju ekonomske znanosti in na samem začetku oblikovanja politične znanosti je treba odgovoriti na to nadvse pomembno vprašanje: kaj je zakon? Kaj bi moral biti? Kakšno je njegovo področje? Kaj so njegove meje? Logično, v kateri točki se upravičena pooblastila zakonodajalca končajo?

Brez oklevanja odgovorjam: Zakon je skupna organizirana sila, ki naj ovira krivičnost. Na kratko: zakon je pravičnost.

Politika

Gorje deželi, kjer so svete sile, namenjene podpori pravic vsakega človeka, sprevržene tako, da te pravice same kršijo.

Ljudje se začenjajo zavedati, da je vladni aparat drag. Toda česar ne vedo, je, da breme neizogibno pade nanje.

... Država nima nobenih svojih virov. Ničesar nima v posesti, česar ne vzame delavcem. Ko se torej vtika v vse stvari, nadomešča zasebno dejavnost z obžalovanja vredno in drago dejavnostjo svojih uradnikov.

Država teži k temu, da se širi sorazmerno s svojimi življenjski-

⁷ Prav tam, str. 74 in nasl.

mi sredstvi in da živi čez svoje zmožnosti, ta sredstva pa so navsezadnje nič drugega kot premoženje ljudi.

V potu svojega obraza si boš služil kruh.» Toda vsakdo hoče kolikor je le mogoče veliko kruha in kolikor je le mogoče malo znoja.

Obdarjeni smo z zmožnostjo primerjave, presojanja, izbiranja in delovanja v skladu s tem. To vključuje, da lahko pridemo do dobre ali slabe presoje, da lahko izberemo dobro ali slabo – in ljudi nikoli ne spomnimo zaman na to dejstvo, ko jim govorimo o svobodi.

Svetujte mi, toda ne vsiljujte mi svojega mnenja. Odločil se bom na svojo odgovornost. To je dovolj, in če bi se v to vmešal zakon, bi imeli tiranijo.

Priznavam, sem eden od tistih, ki mislijo, da mora izbira, zagon priti od spodaj, ne od zgoraj, od državljanov, ne od zakonodajalca. Zdi se mi, da nasprotni nauk vodi k izničenju svobode in človeškega dostojanstva.

Če z nepremišljenimi ukrepi osvobodite ljudi odgovornosti za njihova dejanja, se bodo še vedno lahko učili iz teorije – ne pa več iz izkušenj. In nisem prepričan, da izobrazba, ki je ne krepí in ne podpira izkušnja, ni nevarnejša od same nevednosti.

... gospodje, industrijo organizirajte, kolikor vas je volja. Mi pa bomo skrbno pazili, da ne boste organizirali ropanja.

Kaj je svoboda? Je seštevek vseh svoboščin. Biti svoboden, biti sam odgovoren, misliti in delovati, govoriti in pisati, delati in trgovati, učiti in se učiti – samo to pomeni biti svoboden.

Končajmo z naslednjim Bastiatovim opozorilom:

Ko zavedeno javno mnenje časti, kar je vredno prezira, in prezira, kar je častno, kaznuje vrlino in nagrajuje pregreho, spodbuja, kar je škodljivo, in odvrča od koristnega, ploska zlaganosti, resnico pa duši z brezbržnostjo ali žalitvijo, pokaže narod hrbet napredku in prenovijo ga lahko samo strahoviti nauki, ki jih pri-nese kakšna katastrofa.⁸

⁸ Prav tam, str. 86.